

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет біології, географії та екології

Кафедра географії та екології

**ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІГРАЦІЙНІ
ПРОЦЕСИ НАСЕЛЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 05-215М групи

Спеціальності 106 Географія

Освітньо-професійної програми «Географія»

Засименко Вікторія Олександрівна

Керівник: д.геогр.н., професорка Мальчикова Д.С.

Рецензент: доцент Київського національного

університету імені Тараса Шевченка Мельничук А. Л.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади дослідження міграційних процесів в умовах пандемії Covid-19.....	6
1.1. Види та причини виникнення міграції.....	6
1.2. Міграційні процеси в сучасному світі в умовах пандемії.....	10
1.3. Методи та підходи дослідження міграційних процесів.....	13
РОЗДІЛ 2. Особливості міграційної активності населення України – виклики сучасності	16
2.1. Аналіз динаміки, масштабів, основних напрямків міграційних потоків.....	16
2.2. Територіальна диференціація рівня міграційної активності населення України в період пандемії	20
2.3. Наслідки пандемії COVID-19 для міграційної ситуації в Україні....	23
2.4. Міграційні наміри населення Херсонської області в оцінках респондентів.....	26
РОЗДІЛ 3. Регулювання міграційних процесів населення та шляхи їх оптимізації	34
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	47
Додаток А.....	47
Додаток Б.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена змінами в житті населення всього світу, які викликані пандемією COVID-19. Карантинні обмеження, введені в багатьох країнах, в тому числі в Україні, вплинули не тільки на економіку цих країн, а й на міграційну активність населення. Міграції населення України, зокрема Херсонської області, останніми роками характеризувалися своєю інтенсивністю, динамічністю, великими масштабами міграційних рухів. Міграційна політика держави має відповідати викликам сучасності для отримання позитивних наслідків від участі в міграційних процесах, тому ця тематика постійно перебуває в колі інтересів наукової спільноти загалом і географів зокрема.

Окрім цього, вважаємо тему дослідження актуальною через те, що міграційні процеси мають тісний зв'язок з багатьма сферами життя суспільства, наприклад економікою держави. Рівень безробіття, показники валового регіонального продукту (ВРП) – завжди були важливими чинниками економічного характеру, які впливали на обсяги міграційних потоків з регіону. Пандемія COVID-19 вплинула і на ці економічні показники: рівень безробіття значно збільшився, а показники ВРП скоротилися, як наслідок, населення ще більше зацікавилася міграцією.

Херсонська область та багато інших регіонів України були активно задіяні в міграційних процесах, однак з появою COVID-19 почали змінюватися масштаби міграційних потоків з цих регіонів, велика частка мігрантів була змушена повернутися на батьківщину.

Об'єкт дослідження – міграційні процеси населення в межах України і Херсонської області.

Предметом є особливості міграційних процесів населення на національному і регіональному рівні в умовах пандемії COVID-19.

Метою дослідження є оцінка впливу пандемії COVID-19 на міграційні процеси населення на національному і регіональному рівні (на прикладі Херсонської області).

Для досягнення визначеної мети дослідження необхідно було вирішити наступні **завдання**:

- 1) розглянути теоретико-методичні засади дослідження міграційних процесів в умовах пандемії;
- 2) характеризувати динаміку, масштаби, основні напрямки міграційних потоків в Україні та їх зміни внаслідок пандемії COVID-19;
- 3) проаналізувати динаміку, масштаби, напрямки основних міграційних потоків, територіальну диференціацію, міграційні наміри населення Херсонської області в оцінках респондентів;
- 4) виявити шляхи регулювання та оптимізації міграційних процесів населення.

Для проведення дослідження даної теми нами були використані такі **методи**: загальнонаукові: структурний аналіз (для з'ясування зв'язку між різними проявами міграційних рухів населення, усвідомлення можливих чинників виникнення міграцій), системний підхід (для розкриття міграції як складної, відкритої та динамічної системи), математико-статистичний (використано для проведення групування адміністративних одиниць України та Херсонської області за рівнем міграційної активності населення й визначення балів та індексів міграційної активності), кореляційний аналіз (для встановлення зв'язку між міграційним рухом та факторами, що можуть на нього впливати), конкретно-наукові: картографічний та порівняльно-географічний (для визначення територіальних відмінностей міграційної активності України та Херсонської областей та складання карт), метод опитування (для дослідження рівня міграційної мобільності, намірів та очікувань населення Херсонської області).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що воно сприяє поглибленню теоретичних засад поняття міграції, включає аналіз міграційних намірів населення Херсонської області в оцінках респондентів в умовах впливу пандемії COVID-19 та може використовуватися для подальших досліджень міграційних процесів населення.

Апробація результатів роботи. Результати роботи доповідались на щорічній регіональній науковій конференції Херсонського відділу Українського географічного товариства (Херсон, 2018). За результатами дослідження опубліковано статтю у збірнику наукових праць Херсонського державного університету «Магістерські студії» (Херсон, 2021).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань) та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

1.1. Види та причини виникнення міграції

Міграційні процеси активно поширилися в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та стали значущим демографічним процесом, який відбувається одночасно в часі й просторі. Міграція населення являє собою складне соціальне явище, яке завжди обумовлювало значні зміни в житті суспільства [6, с. 7 – 11].

Дослідники дають безліч визначень поняття «міграція», Е.М.Лібанова наводить таке визначення [18, с. 15]: «міграція – це територіальне переміщення населення з однієї території чи країни в іншу з метою зміни постійного місця проживання». У демографії цей термін вживається щодо переміщень населення у просторі, що головним чином пов'язані з перетином адміністративних меж населених пунктів і зміною особи місця свого проживання.

Важливий внесок у дослідження міграційних процесів, зробили такі видатні вчені: Е. Равенштейн, Е. Лібанова, О. Малиновська, А. Мальгін, І. Гукалова, Н. Бекиров, О. Позняк, І. Прибиткова, В. Шепель, С.Єфимов, Н. Марченко та інші.

Основоположник терміну «міграція» Е. Равенштейн у своєму дослідженні «Закони міграції» (кінець ХІХ ст.) надає значної уваги визначенню чинників від яких залежить міграційна активність [20, с. 36]. На явище міграції мають вплив різні чинники, насамперед економічного та неекономічного походження. Економічні чинники, які спонукають до міграцій, залежать від рівня розвитку країн та проявляються у вигляді високого рівня безробіття в країні, низького ВРП, недостатньої заробітної плати для комфортного життя. Такі чинники, як сімейні, національні, політичні, расові та ін. належать до неекономічних.

Починаючи від грудня 2019 року в світі почали відбуватися зміни, які пов'язані з виявленням перших випадків захворювання COVID-19, викликаних вірусом SARS-COV-2. Від того часу й дотепер триває пандемія коронавірусної хвороби. Для того, щоб зменшити розповсюдження вірусу, країни світу ввели карантинні обмеження. Їх вагомим наслідком стала відсутність можливості переїжджати до інших держав та перетинати адміністративні межі в середині країни.

У працях зарубіжних та вітчизняних науковців не існує єдиної класифікації видів міграцій, вчені виокремлюють різні підходи до систематизації міграційних рухів, враховуючи різноманітні чинники й причини цього явища. Загалом міграції класифікують за такими ознаками як [5, с. 9]: напрямок, мотиви, тривалість, рівень організації та законності.

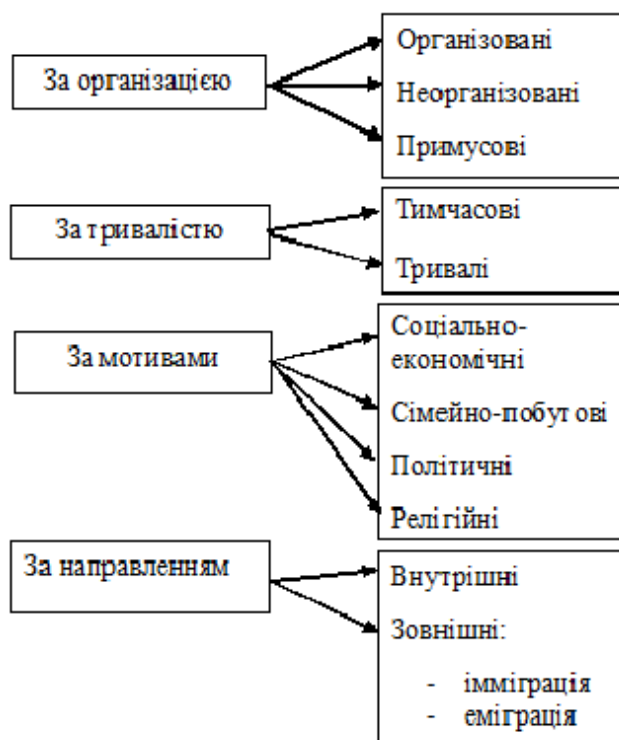

Рис. 1. 1. Види міграційних рухів

Трудова міграція населення є дуже поширеним видом міграційних рухів [7, 9]. Це вид переміщення економічного характеру, що

обумовлений пошуком роботи, зазвичай, поза межами країни постійного місця проживання. Фахівці Міжнародної організації з міграції [15] показують трудову міграцію як рух населення в іншу країну з метою працевлаштування. В умовах пандемії дуже поширеною стала рееміграція – повернення осіб на батьківщину, це стосується насамперед трудових мігрантів [25, 27].

За ступенем законності виділяють легальні та нелегальні міграції. Легальні мігранти перетинають межі кордонів держав та проживають там законно. Нелегальні мігранти – це громадяни з інших країн, що в'їхали на територію держави за туристичними документами, по службових чи гостьових візах, але з іншою метою, яка відрізняється від вказаної, наприклад, незаконна економічна діяльність, дрібний бізнес [24, 31].

В умовах карантинних обмежень підсилилася проблема нелегальної міграції, однією з причин є те, що мігранти не мають можливості повернутися в Україну через закриття державних кордонів. Коли в них закінчується термін візи, їм доводиться нелегально залишатися в країні перебування.

Внаслідок відмінностей в розподілі трудових ресурсів між країнами, міграція стає проявом існування міжнародного ринку праці [33, с. 169]. Основними напрямками розвитку якого є глобалізація й посилення міграційних рухів. У випадку, якщо працівник не має можливості реалізувати свій потенціал на ринку праці в Україні, він має бажання переїхати в країну, де існує вільне робоче місце, яке відповідає рівню його компетенції.

Значимими причинами виникнення трудової міграції населення з України є [26, с. 122 – 125]:

- пошук кращих умов життя та праці за кордоном;
- недостатня кількість місць для працевлаштування в Україні;

- пошук шляхів покращення матеріального становища за рахунок збільшення рівня заробітної плати та можливості отримання додаткових надходжень;
- відсутність перспектив для кар'єрного та професійного зростання через погіршення політичної й економічної ситуації в Україні;
- несприятливі умови для ведення бізнесу та широко розповсюджена корупція у багатьох сферах життя суспільства;
- пошук нових вигідних можливостей в соціальній сфері, особливо в медицині, освіті тощо.

До існуючих чинників, які спонукають населення до міграційних рухів з 2020 року додалася і пандемія COVID-19. З одного боку, введені карантинні обмеження зменшують масштаби міграційних потоків або взагалі їх призупиняють, а з іншого – коронакриза, викликана пандемією ускладнює й посилює вже існуючі суспільно-економічні проблеми.

Науковці виокремлюють також освітню міграцію [27, с. 178], яка являє собою переважно тимчасове переселення задля отримання кращого рівня освіти за кордоном або з метою підвищення кваліфікації за межами рідної країни. Серед країн, які українці найчастіше обирають для навчання можна виділити такі [28]: Німеччина, Польща, Чехія, Велика Британія, Франція, США, Франція, Канада, Австрія, Іспанія та інші. Ті, хто обрали навчання за кордоном переважно там і залишаються з подальшим працевлаштуванням.

Отже, переміщення населення з однієї території або країни в іншу, на яке впливають соціально-економічні, політичні, адміністративні та інші чинники називається міграцією. Враховуючи безліч критеріїв та ознак ідентифікації поняття «міграція», її класифікують за причинами, відстанню, часом, рівнем організації тощо. Найбільш поширеним видом міграції є трудова, яка виникає через бажання населення працевлаштуватися в іншій країні. На більшість видів міграційних рухів

вплинула пандемія COVID-19, яка внесла значні корективи у тенденції міграційних процесів.

1.2. Міграційні процеси в сучасному світі в умовах пандемії

Коронакриза, яка спричинена пандемією COVID-19 значною мірою обмежила свободу пересування, знизила кількість робочих місць, перекрила шляхи мобільності населення та відповідно, зменшила доходи працівників. Пандемія може суттєво зменшити інтенсивність міграційних процесів, однак вони не можуть бути довгий час повністю призупинені, оскільки це важлива складова економіки та соціальної сфери в державі.

Науковець Ю. Чайковський вважає [40], що прогнозований розвиток пандемії буде лише посилюватися, враховуючи появу різних видів вірусу й в результаті буде продовжувати впливати на характер міграційних рухів. Між країнами світу передбачається збільшення розриву нерівності у показниках ВВП, рівні життя й доходів населення. Країни, які мають більш високий рівень економічного розвитку, швидше відновляться після пандемії, однак цей процес буде досить повільним, оскільки коронакриза охопила майже увесь світ, а країни пов'язані між собою важливими зовнішньоекономічними зв'язками.

На думку експертів з Міжнародної організації з міграції (МОМ) [15], пандемія COVID-19 вплинула на розвиток галузей промисловості сильніше, ніж світова фінансова криза 2008–2009 рр. Підприємствам та організаціям довелося переорієнтуватися на дистанційні форми роботи так, наскільки це можливо. Під час локдауну більшість трудових мігрантів не можуть працювати в інших країнах на віддаленій роботі, тоді як місцеве населення часто має таку можливість. Така ситуація пов'язана з особливостями роботи в найпоширеніших галузях працевлаштування: промислове виробництво, сільське господарство, сфера послуг, будівництво тощо.

У сучасному світі набагато більше мігрантів, ніж будь-коли тому, що соціально-демографічна структура населення у країнах з високим розвитком створила потребу в робочій силі з інших країн. Через міграційну активність, багатьом державам вдається вирівняти звужене відтворення населення. В умовах пандемії, держави мають розробляти міграційну політику, спрямовану на підтримку міжнародного співробітництва [28, 34].

За даними Міжнародної організації праці (МОП) [16] на 2020 рік трудові мігранти становлять 4,7% (164 млн. осіб) від світової робочої сили, близько половину з них становлять жінки. Близько 69% трудових мігрантів зайняті в високо розвинутих країнах, 21% – в країнах, що мають вищий середній дохід. Сучасна трудова міграція характеризується тим, що мігранти віддають перевагу тривалому перебуванню в країні зайнятості, інтегруючись при цьому в нове соціальне середовище й чужу культуру. Це особливо стосується молодого покоління мігрантів, батьки яких не повертаються в Україну.

Міграціям останніх років притаманні й нові явища, які раніше не простежувалися. В умовах глобалізаційних процесів усе більше країн бере участь в міграційних обмінах, тоді як до недавнього часу можна було чітко виокремити країни, які приймають робочу силу, від тих, що її постачають.

До початку пандемії важливою проблемою для багатьох країн, що розвиваються була міграція наукових й висококваліфікованих кадрів. На думку О. Малиновської, це питання й надалі буде болючим для України [21, 22], оскільки пошук достойної роботи під час коронакризи є складним завданням.

У світі спостерігаються такі тенденції у розвитку міграційних процесів в умовах пандемії [40]:

- суворі обмеження на перетин державних кордонів;
- зменшення попиту на робочу силу;

- використання дистанційних технологій для роботи висококваліфікованих кадрів та дистанційного навчання студентами;

Враховуючи вище зазначені пункти, можна зробити висновок, що мігрантам необхідно прагнути працювати в тих сферах, де можна виконувати роботу віддалено. Світова тенденція до застосування цифрових технологій тільки посилилася під час карантинних обмежень. Так як ІТ-технології будуть і надалі будуть активно розвиватися, мігрантам було б добре мати навички роботи в цій сфері.

За період пандемії COVID-19 не завжди були закриті для переміщення державні кордони, тому дослідники виділяють такі основні тенденції сучасних міжнародних міграцій [17]:

- 1) переважання економічних факторів міграцій над неекономічними;
- 2) двосторонній напрямок міграційних потоків, при якому одна країна може бути як донором, так і реципієнтом трудових ресурсів;
- 3) зростання обсягів незаконних міграційних рухів;
- 4) рух мігрантів у більш розвинені регіони світу, ніж країна проживання;
- 5) активне втручання держави у міграційні процеси населення.

Разом із трудовими мігрантами з проблемами зіткнулися й інші категорії мігрантів – це біженці. У світі продовжують відбуватися війни, природні стихійні лиха, однак у зв'язку з пандемією країни-реципієнти відмовляються приймати таких осіб. В деяких країнах порти залишаються закритими, в інших вимагають від прибулих осіб надання негативного тесту на COVID-19 або сертифікату про вакцинацію. При тому, що не всі країни світу поки що мають однаковий доступ до отримання вакцини. Ці вимоги, багато людей, які опинилися в скрутному становищі, не мають можливості виконати.

Аналізуючи дані МОМ [15], робимо висновок, що у 2020 році кількість мігрантів, що беруть участь у міжнародних переміщеннях, зменшилася в порівнянні з 2019 роком у таких країнах: ПАР (-32,28%), Малаві (-22,74%), Республіка Танзанія (-16,34%), Ефіопія (-13,37%), Пуерто-Рико (-6,52%), крім того, спостерігається значне зниження абсолютних показників у Великій Британії, Індії, Венесуелі, Швейцарії.

При цьому в деяких країнах помітне зростання обсягів міжнародних мігрантів. Така ситуація склалася, наприклад, в регіоні Південна Америка (+32,44%), а саме в таких країнах як: Чилі, Бразилія, Перу, Колумбія, Еквадор. Серед країн Європи протягом 2020 року лідером за кількістю приймаючих мігрантів були Німеччина (2,63 млн. осіб) та Іспанія (0,74 млн. осіб).

На думку Е. Лібанової [19], на міграційні процеси в світі впливатимуть два основних фактори:

1) довгостроковий, який пов'язаний з економічними та демографічними диспропорціями, політичними, військовими конфліктами, соціально-економічним розвитком;

2) пандемія COVID-19, яка вже і так істотно вплинула на міграційні процеси та в найближчі роки поки що не припиниться.

Пандемія не припинить міграційні рухи, скоріше ще більше ускладнить економічний дисбаланс у світі й посилить тиск на осіб, які залучаються до міграцій з метою пошуку кращого життя.

Отже, в умовах світової глобалізації міграційні рухи не припиняють свого існування через пандемію COVID-19, однак точно відповідно до трансформацій в світовій економіці та карантинних обмежень змінюють свої масштаби, напрямки міграційних потоків.

1.3. Методи та підходи дослідження міграційних процесів

Для дослідження суспільно-географічних процесів науковці мають широкий спектр методів, які можна використати залежно від мети й

завдання, що стоять перед дослідником. До методів дослідження належать такі [37]: загальнонаукові, конкретно-наукові й спеціальні.

Для дослідження міграційних процесів нами був використаний загальнонауковий системний метод, а саме для виявлення міграції як складної, відкритої та динамічної системи. Оскільки система представляє собою сукупність взаємопов'язаних об'єктів, які утворюють нову цілісність [38], вважаємо цей метод доречним тому, що міграція виникає через дію факторів різного характеру й зазнає впливу пандемії COVID-19. Для того, щоб продемонструвати зв'язок між різними проявами міграційної мобільності населення та можливими причинами виникнення явища міграції був використаний загальнонауковий метод структурного аналізу.

Для обробки статистичних даних в суспільній географії застосовується математико-статистичний метод [38, 39]. Використання цього методу в дослідженні дає змогу встановити взаємозв'язки й залежності між різними показниками. Для дослідження міграційної мобільності населення нами було проведено групування адміністративних одиниць України за рівнем міграційної активності. Метод було використано під час розрахунку балів та індексів міграційної активності. Крім того, для виявлення зв'язку між міграційним рухом та чинниками, що на нього впливають, був використаний метод кореляції. Завданням кореляційного аналізу є розкриття взаємозалежності одного показника від іншого. Для цього були використані показники кількості вибулого населення та значення ВРП, середньої заробітної плати штатних працівників, рівня безробіття в Україні.

Одним із фундаментальних методів у суспільно-географічних дослідженнях є порівняльно-географічний. В основі цього методу принципи подібності й відмінності між порівнювальними об'єктами.

Порівняльно-географічний метод дає змогу проаналізувати якісні та кількісні відмінності, провести просторово-часові порівняння [23].

Найбільш універсальним методом представлення даних є картографічний. Карта демонструє розміщення географічних об'єктів у просторі й дає змогу проаналізувати територіальну диференціацію [38]. Тому для наочності територіальних відмінностей рівня міграційної активності населення України була складена відповідна картосхема. Порівняльно-географічний аналіз був проведений на основі складеної карти.

Метод опитування представляє собою один із методів, при використанні якого у суспільній географії збирається емпірична інформація [37]. Даний метод було використано для виявлення міграційних намірів, настроїв, активності та очікувань населення Херсонської області. З метою досягнення репрезентативності результатів було загалом опитано 200 осіб з кожного району області на новим адміністративно-територіальним устроєм та двох міськрад (Нова Каховка та Херсон), з дотриманням при цьому демографічних пропорцій (Додаток А). Створена онлайн-анкета для опитування осіб включає питання щодо досвіду роботи за кордоном, бажання переїзду з метою проживання й працевлаштування, особистих міркувань респондентів щодо впливу карантинних обмежень на роботу за кордоном та прагнення мігрувати.

Отже, для дослідження даної теми, нами були використані такі методи: системний, структурний аналіз, порівняльно-географічний та картографічний, математико-статистичний, метод кореляції та опитування.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ – ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

2.1. Аналіз динаміки, масштабів, основних напрямків міграційних потоків

Україна завжди займала важливе місце в глобальних міграційних процесах, насамперед, як країна-донор трудових ресурсів, що покинули країну з метою працевлаштування і отримувала значні валютні трансферти з інших країн. Проте пандемія COVID-19 та викликана нею світова коронакриза внесла свої корективи.

Аналізуючи демографічну статистику на сайті Держстату України [13], робимо висновок, що кількість вибулого населення з території України зменшилася в порівнянні з минулими роками. Так у 2018 році кількість вибулих становила 611 тис. осіб, а у 2020 році ця цифра зменшилася близько на 30,3%. Схожа ситуація і в Херсонській області [8]: кількість вибулих у 2020 році менша, ніж у 2018 р. приблизно на 20%. Значний вплив на це мають чинники різного характеру, проте найбільше впливають саме карантинні обмеження в світі.

Точну кількість мігрантів з України вирахувати досить важко, це пов'язано зі складнощами підрахунку сезонних мігрантів, які періодично виїжджають на короткий час на роботу та довгострокових мігрантів, які прямують в іншу країну більше, ніж на рік. За результатами опитування, яке було проведено Державною служби статистики України [13], у 2017-2019 роках 1,3 млн. українців хоча б раз працювали з кордоном, що складає близько 5% населення працездатного віку (без врахування тимчасово окупованих окупованих територій).

За даними аналітичного порталу «Слово і діло» [1] кількість українських мігрантів, які повернулися в Україну у 2020 році склала близько 450 тис. осіб. Це переважно трудові мігранти, що повернулися

на батьківщину через поширення COVID-19. Приватні грошові перекази з-за кордону у 2020 році від осіб, які працюють за межами України більше 1 року становили 728 млн. дол.

За даними Національного банку України [30], який почав вести статистику з 2015 року, найбільші обсяги приватних грошових переказів поступали з таких країн: Польща (є лідером і сьогодні), Росія, Чехія, Німеччина, США, Угорщина та ін.

Під час проведеного опитування аналітичним порталом «Слово і діло» з'ясовано [1], що у 2019 році 35% опитаних респондентів думали щодо трудової міграції за кордон, а в 2020 році – вже 39%. Основними мотивами еміграції у відповідях респондентів виступали такі: відсутність перспектив в Україні, задоволення матеріальних потреб своєї сім'ї, пошук шляхів самореалізації та нових можливостей для кар'єрного зростання тощо.

Е.М. Лібанова стверджує [19], що українські вже звикли не бути конкурентами місцевому населенню питань працевлаштування і, зазвичай, займають менш привабливі робочі місця. Мігранти, що мають робітничий фах часто мають можливість підвищувати рівень своєї кваліфікації на місцях роботи в інших країнах, а представники професій, чия робота пов'язана більше з розумовою діяльністю в результаті займаються менш кваліфікованою роботою. Така проблема для українських мігрантів існує вже багато років, незалежно від впливу пандемії.

Якщо говорити про повернення українських мігрантів на батьківщину, варто вказати, що за даними Держприкордонслужби [12] в період з березня по травень 2020 року позитивне сальдо в'їзду становило близько 429 тис. осіб, тоді як у грудні 2019 р. ця цифра склала 400 тис. осіб та була майже повністю компенсована виїздом у 2020 році за січень та лютий. За березень-травень 2020 р. змінилася й сума приватних валютних надходжень, приблизно на 8%.

Найбільш активними мігрантами, як зазвичай, є населення віком від 18 до 35 років. Щодо статевого складу українських мігрантів, варто зазначити, що переважають чоловіки.

Доказом зв'язку рівня міграційної активності населення й економічної ситуації в державі є спад кількості вибулого населення у 2008 – 2009 рр. під час світової фінансово-економічної кризи (Рис. 2.1.). На фоні загальної тенденції до зменшення кількості вибулого населення можемо простежити різке зростання міграційних процесів у 2017 році, це пов'язано з укладенням угоди України з ЄС про безвізовий режим. До 2019 року кількість вибулих осіб з України збільшувалася. Подібною є ситуація із показниками чисельності прибулих осіб, зростання міграційної мобільності яких почалося з 2010 року. Починаючи з 2019 року масштаби міграційних потоків зменшилися в обох напрямках, що пов'язано з пандемією й карантинними обмеженнями.

Рис. 2.1. Динаміка міграційного руху населення України (на 1000 осіб наявного населення) (За даними Державної служби статистики України) [13].

Найпоширенішим видом міграційної активності населення є трудова, тому нами був здійснений кореляційний аналіз для дослідження чинників, які впливають на трудову міграцію населення. Для цього було обрано такі можливі фактори: середня заробітна плата штатних

працівників, показник ВРП, рівень безробіття [13]. В ході розрахунків нами виявлено, що сальдо міграцій має прямий та помірний зв'язок з показниками ВРП – 0,51; показниками рівнем середньої заробітної плати– 0,48 та рівнем безробіття – 0,49.

Можна зробити висновок, що вище зазначені показники впливають на прийняття рішення особи про міграцію в іншу країну. Крім того, заробітна плата, наприклад, в деяких країнах Європи в 3 – 5 разів перевищує розміри заробітної плати в Україні, до того ж там можуть бути більш комфортні умови праці та життя [4].

За оцінкою експертів Аналітичного порталу «Слово і діло» [1] перед початком пандемії COVID-19 головними країнами призначення українців залишаються Польща, Німеччина, Росія, Чехія, Італія, Угорщина, Австрія, країни Балтії. Найбільше українських громадян перебуває на працевлаштуванні в Польщі. В цій країні трудових мігрантів приваблює значно вища заробітна плата, ніж в Україні. Так, на початку 2021 року мінімальна заробітна плата в Польщі становила 2800 злотих бруто/місяць (18 570 грн.), тоді як середня заробітна плата в Україні на початок 2021 року становила 14 179 грн., до того ж заробітна плата в різних регіонах України суттєво відрізняється. Заробітні плати в європейських з кожним роком ростуть і місцеві закони створюють сприятливі умови для міграційних потоків українців.

Сфери працевлаштування українських мігрантів не зазнали значних змін, однак зменшилася сама кількість задіяного у роботі населення через карантинні обмеження. Як і до початку пандемії головними сферами працевлаштування залишаються такі (Рис. 2.2): будівництво, промисловість, допомога по дому, індустрія гостинності, сільське господарство тощо.

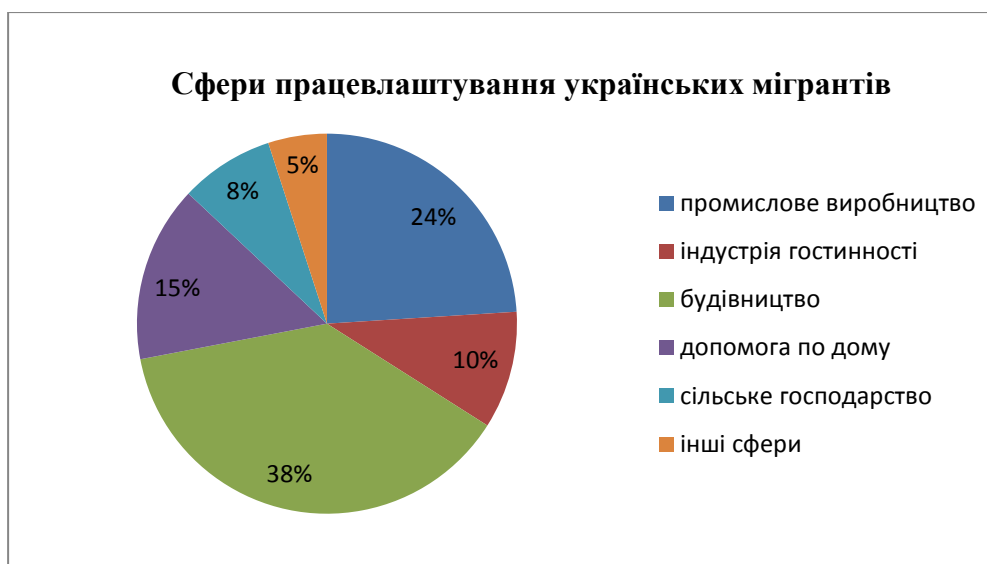

Рис. 2.2. Сфери працевлаштування українських мігрантів за кордоном, у % (станом на 2020 рік) (За даними Державної служби статистики України) [13].

Отже, міграція українців за кордон від початку пандемії COVID-19 скоріше характеризується зміною масштабів міграційних потоків та сумою приватних валютних надходжень, ніж зміною напрямків та сфер працевлаштування. Деякі країни-реципієнти почали відновлюватися від коронакризи і пристосовуватися до нових викликів сучасності, в тому числі й у прийомі іноземних громадян.

2.2. Територіальна диференціація рівня міграційної активності населення України в період пандемії

В Україні проявляються значні територіальні відмінності в рівні міграційної активності. Це викликано, в першу чергу, нерівномірністю в розвитку соціальної та економічної сфери областей. Регіони України характеризуються різними умовами життя, відмінностями в показниках ВРП, обсягом реалізованої промислової продукції на одну особу, диспропорціями в оплаті праці, не вигідними умовами для ведення бізнесу тощо. Приміром, показник валового регіонального продукту значно відрізняється в різних регіонах України [13]. Найменш низькі показники вже довгий час мають Рівненська, Волинська, Миколаївська,

Херсонська, Кіровоградська, Чернігівська, Полтавська, Луганська, Закарпатська області. Середні значення ВРП характерні для Львівської, Івано-Франківської, Вінницької, Хмельницької, Черкаської, Житомирської, Донецької областей. Високі показники у місті Київ та в таких областях: Київська, Одеська, Харківська, Дніпропетровська.

Ці вище зазначені регіони по-різному зазнали впливу від карантину та в цілому від пандемії. Найбільше випадків захворювання населення на COVID-19 зафіксовано у Харківській, Львівській, Одеській, Дніпропетровській областях [13]. В регіонах, де склалася найбільш критична ситуація з кількістю осіб, що захворіли, були більш жорсткі карантинні обмеження, які б мали призупинити міграційну активність.

Аналізуючи територіальну диференціацію міграційних рухів в Україні за результатами проведеного групування загальних коефіцієнтів на 10 000 осіб наявного населення [13] виділяємо такі рівні міграційного приросту (скорочення) (Рис. 2.3.):

- **низький**, до якого входять такі області: Чернігівська, Сумська, Вінницька, Черкаська, Рівненська, Миколаївська, Кіровоградська та Херсонська, Запорізька області. Для цих регіонів характерне високе міграційне скорочення, яке пояснюється низьким рівнем ВРП та середньої заробітної плати, яка є у більшості областей найнижчою в Україні, високим рівнем безробіття та іншими факторами;

- **нижче середнього**, до нього належать такі області: Житомирська, Волинська, Хмельницька. Ці області не були лідерами за кількістю зареєстрованих хворих. Регіони також мають значний показник міграційного скорочення й подібні фактори, що впливають на міграційні процеси;

- **середній** рівень: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька, Дніпропетровська й Полтавська області. Для яких є притаманним невисокий міграційний приріст. Вірогідно, причинами, чому саме ці області занесені до середнього рівня є краща

ситуація на їх ринку праці, вищі показники заробітної плати та ВРП. Крім того, в західноукраїнських регіонах було зафіксовано великий відсоток хворих на коронавірусну інфекцію, можливе це стримувало населення більш активно переміщуватися;

- **вище середнього та високий** рівень, до якого входять місто Київ і такі області: Харківська, Одеська, Київська області. Вони характеризуються порівняно високим розвитком соціальної й виробничої інфраструктури, які створюють сприятливі умови для життя і роботи населення. В цих регіонах вищий рівень середньої заробітної плати для населення та більша кількість робочих місць для працевлаштування. Поширеними в цих областях є такі види міграційних рухів як маятникова та сезонна міграція, що загалом не впливає на загальноукраїнську картину міграцій, однак вносить свої корективи для цих регіонів.

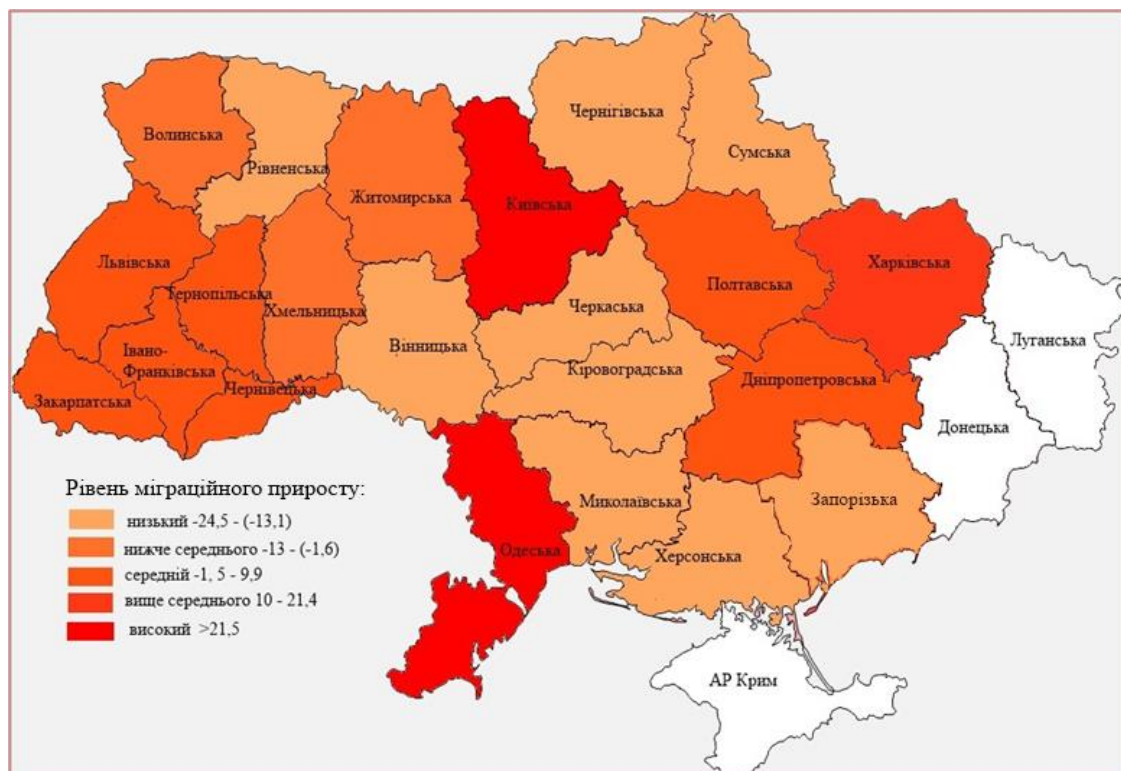

Рис 2.3. Рівень міграційного приросту (скорочення) у 2020 р. на 10000 осіб наявного населення (складено за даними Держстату України) [13].

Щодо кількості грошових переказів варто сказати, що цілком закономірним є те, що найбільше коштів мігранти надсилають у м. Київ,

Київську та Одеську області [30]. У деяких областях нашої країни значно збільшилися перекази, приміром, у Закарпатській на 44,7%, Тернопільській – 38,7%, Чернівецькій – 36,4%, Волинській – 35%, найменше зросли обсяги переказів у Харківській та Черкаській областях (6,6%). Прагнення до збільшення грошових переказів зрозуміле, оскільки вони позитивно впливають на розвиток домашніх господарств у регіонах України та як джерело доходів сприяють зниженню рівня бідності, надходженню іноземної валюти.

Отже, відмінності в соціально-економічному розвитку в Україні позначаються на територіальній диференціації рівня міграційної активності. Більш активними є мігранти з регіонів, де низький соціально-економічний розвиток та який від початку коронакризи ще більше призупинився.

2.3. Наслідки пандемії COVID-19 для міграційної ситуації в Україні

Одним із важливих наслідків пандемії COVID-19 для всього світу є викликана нею коронакриза, яка впливає на багато сфер діяльності населення та економіку країн.

Оцінити всю повноту наслідків закриття кордонів для міграційної ситуації в Україні наразі складно, очевидним є те, що повернення мігрантів до України та обмеженість виїзду в інші країни болісно вдарить по добробуту багатьох українських сімей та спричинить зменшення обсягу грошових переказів. Це поглибить економічні проблеми в країні та може призвести до посилення виїзду населення.

Опублікований звіт Національного банку України свідчить [30], що повернення наших мігрантів в Україну та обмеженість виїзду в інші країни впливає на зниження обсягу валютних надходжень в Україну. За прогнозами НБУ, коронакриза зменшить обсяги валютних трансфертів приблизно на 20% в порівнянні з минулорічними обсягами надходжень.

Складне матеріальне становище українських сімей, бажання знайти кращу роботи в Україні посилює конкуренцію на ринку праці. Повернення українських мігрантів може вплинути на зменшення дефіциту фахівців, яких потребує держава.

При виявленні наслідків міграцій трудових ресурсів важливо враховувати перспективу їх розвитку. Е. Лібанова стверджує [19], що бажання переїхати за кордон та залишитися там на постійне проживання притаманне людям, які вже мають досвід роботи за кордоном, ніж тим, хто не від'їжджав туди з такою метою. Як результат, трудова міграція населення виступає чинником, який підвищує ризик еміграції тому, що тимчасові та короткострокові поїздки за кордон на роботу перетворюються в більші втрати для демографічної складової населення України. З часом трудова еміграція трансформується в постійну та починає здійснювати негативний вплив на виробничий та інтелектуальний потенціал нашої держави.

Міграції можуть впливати на формування й розвиток ринку в праці в країні, де працюють класичні закони попиту та пропозиції, які мають зв'язок із заробітною платою.

Особливо актуальною в умовах пандемії стала проблема соціальної напруги в суспільстві, яка проявляється в тому числі і стосовно українських мігрантів за кордоном. Мігранти відчували себе не захищеними, особливо під час закриття українських кордонів [22].

За даними МОМ [16], на початок 2020 року на гарячу лінію з питань протидії торгівлі людьми та підтримки мігрантів, надійшло більше 2 000 дзвінків, які пов'язані з COVID-19 від самих українських мігрантів та їх сімей. Міністерство закордонних справ України (МЗС) повідомляє [29], що близько 17 000 українців, що знаходяться поза межами України зареєструвалися в програмі захисту прав людей МЗС.

Аналітичний центр Gremi Personal проводив соціологічне дослідження та виявив [35], що 33,3% наших співвітчизників відчували

негативний вплив карантину, який був введений польським урядом, а 48,2% із них підтвердили, що відчули зменшення доходу, 20,1% заявили, що стикнулися з проблемою затримки документів, які дають можливість легально перебувати в Польщі.

Складно оцінити кількість мігрантів, які перебувають в інших країнах нелегально тому, що їх правовий статус не розглядався на законодавчому рівні в країні перебування. У випадку, коли український мігрант офіційно працевлаштований за кордоном, законно сплачував податки, то в умовах карантинних обмежень був захищений місцевими законами [22].

Враховуючи небезпеку поширення коронавірусної інфекції польський уряд прийняв рішення видавати мігрантам посвідку на проживання на 3 роки, яка є безкоштовною [34]. Українським мігрантам потрібно тільки оплатити державний збір для подачі заяви, тоді як всю іншу роботу для підготовки документів бере на себе агентство з працевлаштування. В Італії одним із рішень, яке спрямоване на залучення мігрантів працевлаштовуватися стала міграційна амністія, тобто, легалізація трудових мігрантів, чиї документи були протерміновані. Проте це рішення не дало очікуваних результатів, оскільки менше половини іноземних робітників, зайнятих в Італії подали заяву на амністію.

Польська держава продовжує розраховувати на українську робочу силу, приміром у травні 2020 року офіційно очікувала прибуття близько 480 тис. осіб, однак приїхало вдвічі менше через посилений на той час карантинний режим в Україні [16]. Обмеження вільного переміщення створило перешкоди для залучення трудових мігрантів з України за кордон.

Отже, для оцінки наслідків впливу пандемії на міграційну ситуацію в Україні відмітимо, що пандемія вплинула здебільшого на всі сфери діяльності суспільства. Міграція, яка утворена багатогранними

потребами населення буде активно розвиватися й надалі та залежатиме від того, наскільки швидко світ оговтається від коронакризи.

2.4. Міграційні наміри населення Херсонської області в оцінках респондентів

З метою дослідження міграційних намірів та активності населення Херсонської області було проведено онлайн-анкетування. Воно дало можливість оцінити територіальні відмінності рівня міграційної активності населення, дізнатися про досвід роботи за кордоном в умовах пандемії та почути міркування респондентів щодо впливу COVID-19 на їх міграційні наміри. Для проведення дослідження було обрано 200 респондентів з усіх адміністративних районів та двох міст області (Херсон та Нова Каховка). У Каховському районі – 35, Скадовському та Генічеському – по 30 респондентів, Бериславському – 25, в Херсонському районі (без м. Херсон) – 15 осіб, в місті Херсон було опитано 40 респондентів, м. Нова Каховка – 20.

В ході дослідження респондентам нами була запропонована онлайн-анкета «Міграційні наміри населення Херсонської області в умовах пандемії COVID-19», яка складалася з 17 питань (Додаток А). Анкета містить питання щодо прагнення поїхати за кордон з різною метою, минулого досвіду роботи за кордоном, причин еміграції, бажання навчатися за кордоном, вибору бажаної країни для міграції тощо.

На питання анкети щодо бажання переїхати в іншу країну на постійне проживання (Рис. 2.4.) 44,9% опитаних респондентів відповіли, що скоріше не мають бажання змінювати постійне місце проживання, більшою мірою це респонденти з Нової Каховки та Херсона, також 35,2% заявили про бажання переїхати до іншої країни, при цьому 10,0% точно переконані, що не змінять свого місця проживання, це переважно респонденти зі Скадовського району, ще 1,8% не визначилися з відповіддю. Для порівняння, під проведення опитування у 2020 році

[14,с. 27], тільки 30,8% опитаних відповіли, що налаштовані на переїзд до іншої країни. Тому, можемо стверджувати, що бажаючих покинути Україну з кожним роком все більше.

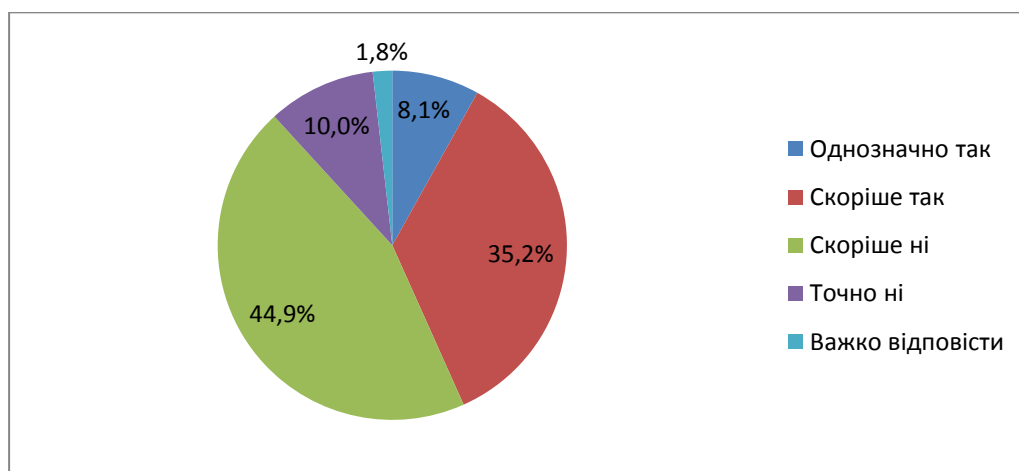

Рис. 2.4. Наміри опитаних респондентів переїхати за кордон на постійне проживання, у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

Відповіді на питання, щодо причин, які найбільше спонукають населення думати про переїзд за кордон були такими (Рис. 2.5): прагнення отримати кращі умови життя – 25,3%, (переважно жителі з Бериславського та Каховського районів) 13,2% вважають, що робота в Україні не приносить належного доходу (м. Херсон та Нова Каховка), 4,5 % – бажають отримати кращу освіту за кордоном (мешканці Херсона), а 2,1% назвали сімейні обставини рушійною силою, що впливає на їх бажання виїхати за кордон.

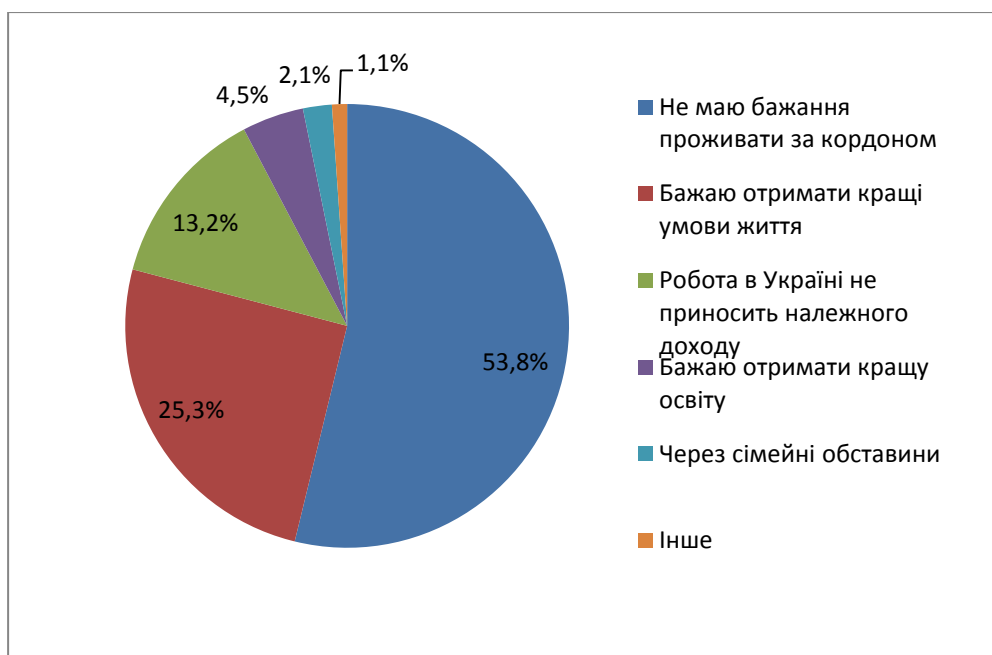

Рис. 2.5. Причини, які спонукають респондентів до переїзду за кордон на постійне проживання, у % (За результатами проведеного анкетування)

Серед країн, які приваблюють респондентів переїхати за кордон виділено такі: Польща (38,2%), Німеччина (34,5%), Чехія (17,3%), Італія (5,3%) та інші (4,7%).

38,3% опитаних респондентів висловили бажання працювати за кордоном, 46,7% не мають такого бажання (це, переважно, респонденти зі Скадовського, Каховського районів, Херсона та Нової Каховки). За гендерним складом ситуація така: частіше висловлювали бажання працювати за кордоном чоловіки, які мають середню спеціальну освіту.

31,4% опитаних вже мають досвід роботи за кордоном (жителі Бериславського, Генічеського районів), а 68,6% ніколи не виїжджали до інших країн з такою метою (таких найбільше у Херсоні, Херсонському районі). На питання: «Чи задоволені Ви умовами праці за кордоном?» (для осіб, які мають такий досвід) отримано такі відповіді: однозначно так – 13,8%, скоріше так – 50,9%, скоріше ні – 24,5%, точно ні – 4,8%, важко відповісти – 5%.

35,1% осіб заявили (Рис.2.6), що однозначно повернуться за кордон (респонденти з Каховського, Бериславського районів), 21,5% – так, але знайдуть іншу роботу, 9,5% – оберуть іншу країну для працевлаштування, 29,7% – скоріше не планують повертатися, 4,2% визнали, що точно не мають такого бажання. З'ясовано, що бажання повернути за кордон частіше виникає в тих, хто не задоволений своєю заробітною платою в Україні.

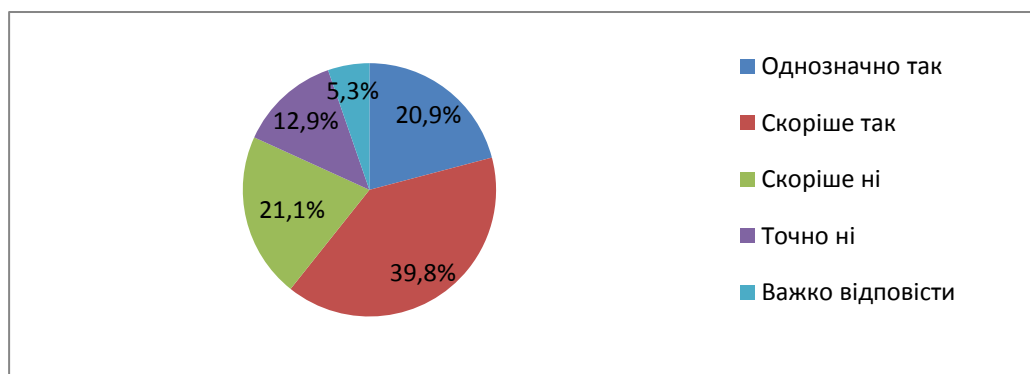

Рис. 2.6. Наміри респондентів щодо повернення за кордон з метою працевлаштування, у % (За результатами проведеного анкетування)

Серед країн, в яких мігранти з Херсонської області мають досвід роботи були названі такі (Рис.2.7): Польща (37,1%), Німеччина (20,1%), Росія (18,2%), Чехія (6,9%), США (1,9%), Канада (1,1%), інші країни – 14,7% (серед них найчастіше обирали країни Скандинавії, Італію, Іспанію, Францію тощо).

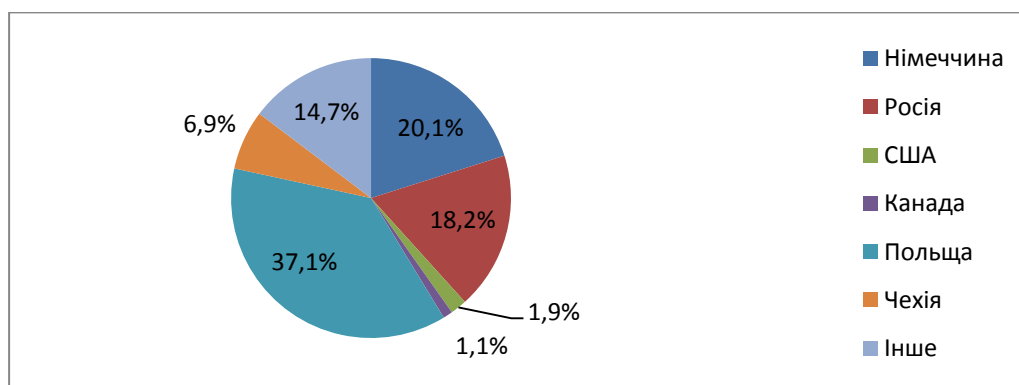

Рис. 2.7. Країни, в яких респонденти мають досвід роботи (серед тих, хто має такий досвід), у % (За результатами проведеного анкетування)

На питання «Чи виїжджали Ви за кордон від початку пандемії COVID-19?» респонденти дали такі відповіді: так – 25,2%, ні – 74,8%.

Найбільше виїхали саме жителі з Бериславського, Генічеського, Скадовського, Каховського районів. 36,1% анкетованих осіб виїжджали за кордон від початку пандемії (Рис.2.8) з метою туризму (респонденти з Херсонського, Скадовського, Генічеського районів, Херсона та Нової Каховки), 42,9% опитаних виїхали з метою працевлаштування, 4,8% – за сімейними обставинами, 3,9% – у зв'язку з відрядженням за місцем роботи, 2,3% опитаних вказали інші причини.

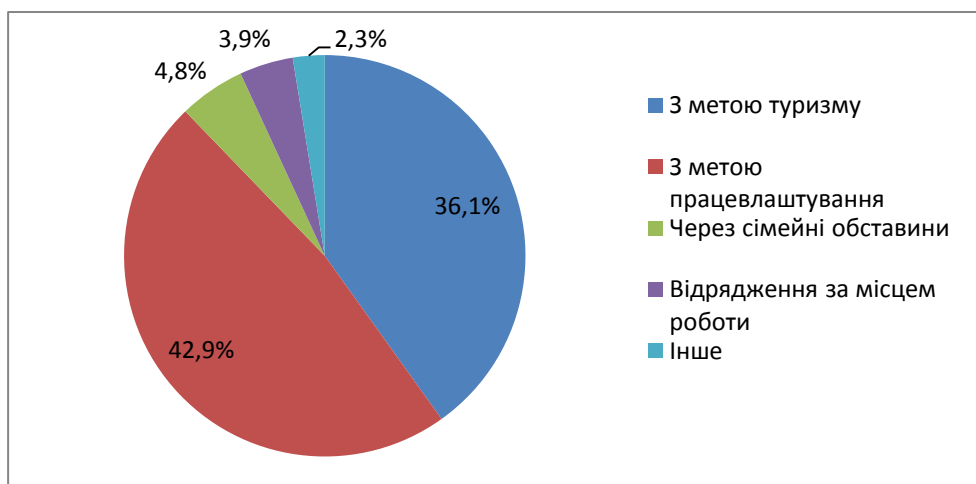

Рис. 2.8. Причини виїзду за кордон від початку пандемії (для тих, хто виїжджав за кордон), у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

На думку 38,2% опитаних респондентів (Рис.2.9), карантинні обмеження у зв'язку з поширенням COVID-19 точно вплинули на життя й роботу мігрантів в інших країнах. Варіант «скоріше так» обрали 32% опитаних, а 9,5% вважають, що пандемія скоріше не вплинула умови життя та робота за кордоном. 5,5% анкетованим особам було складно відповісти на це питання.

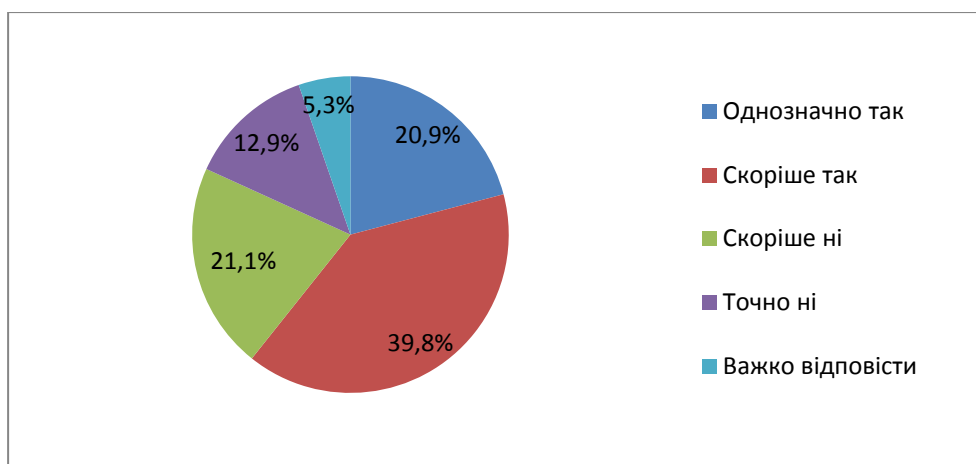

Рис. 2.9. Вплив карантинних обмежень на життя та роботу за кордоном на думку респондентів, у % (За результатами проведеного опитування)

Більше половини опитаних респондентів виявилися вакцинованими – 81,4%. На питання «Чи залежить прийняття рішення про вакцинацію від Ваших міграційних намірів?» (Рис. 2.10) 20,9% відповіли, що однозначно залежало, 39,8% – скоріше так, 21,1% – скоріше ні, 12,9% вказали, що точно не залежало.

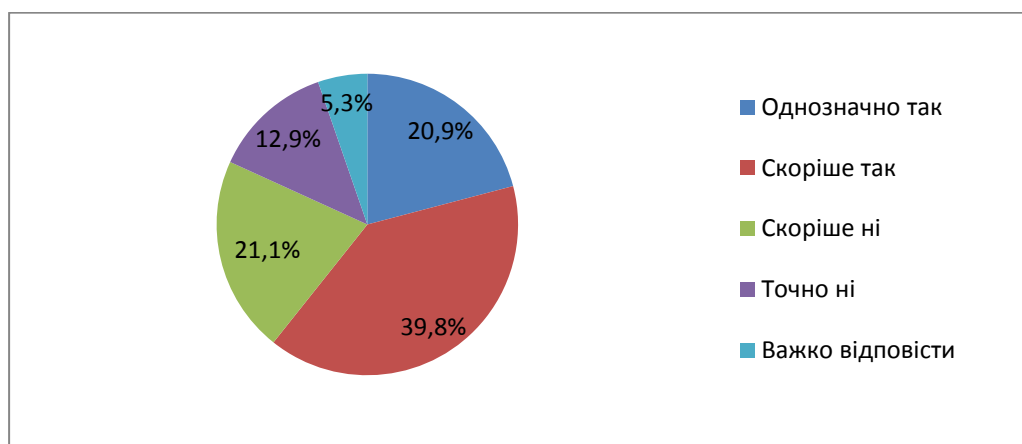

Рис. 2.10. Вплив міграційних намірів респондентів на прийняття рішення про вакцинацію, у % (За результатами анкетування)

В результаті проведеного дослідження виявлено, що населення Херсонської області, яке частіше мігрує за кордон має середню спеціальну освіту, найбільш активними мігрантами є особи 18-50 років. Ті, хто старше 51 року і має досвід роботи в інших країнах, в минулому найчастіше працювали в Росії. Причини міграцій за кордон респонденти Херсонської області називають найпоширеніші в Україні: бажання

кращих умов життя, можливість знайти кращу роботу й отримувати за неї достойну заробітну плату.

Для побудови карти територіальної диференціації рівня міграційної активності населення Херсонської області (Рис. 2.11) створено матриці результатів опитування респондентів (Додаток Б). Для розрахунку балів визначено вагові коефіцієнти, що діляться на кількість відповідей у питанні (чим більш позитивна відповідь, тим вищий рівень мобільності). На основі балів для кожного адміністративного утворення розраховано індекси міграційної мобільності за формулою [10]:

$$100/(\max - \min) * (x - \min),$$

де $\max$ / $\min$ – найбільший / найменший показник балів по адміністративному утворенню; x – це обране значення.

Найбільш міграційно активним виявилося населення Каховського та Бериславського районів (Рис.2.11). Середній рівень міграційної мобільності має Генічеський район. Респонденти з цих районів частіше повідомляли про бажання переїхати за кордон з метою постійного проживання та працевлаштування, крім того, з цих районів частіше виїжджали до інших країн в період пандемії. Така міграційна мобільність може бути пов'язана з бажанням знайти роботу з більш високою заробітною платою, ніж в Україні, змінити умови життя на кращі.

Найменш зацікавлені у тому, щоб переїхати за кордон, а також не мають досвіду роботи в інших країнах, респонденти із Скадовського, Херсонського районів, Нової Каховки та Херсону. Це може бути пов'язано з тим, що у даних адміністративних утвореннях вищий рівень заробітної плати та більш широкі можливості для працевлаштування.

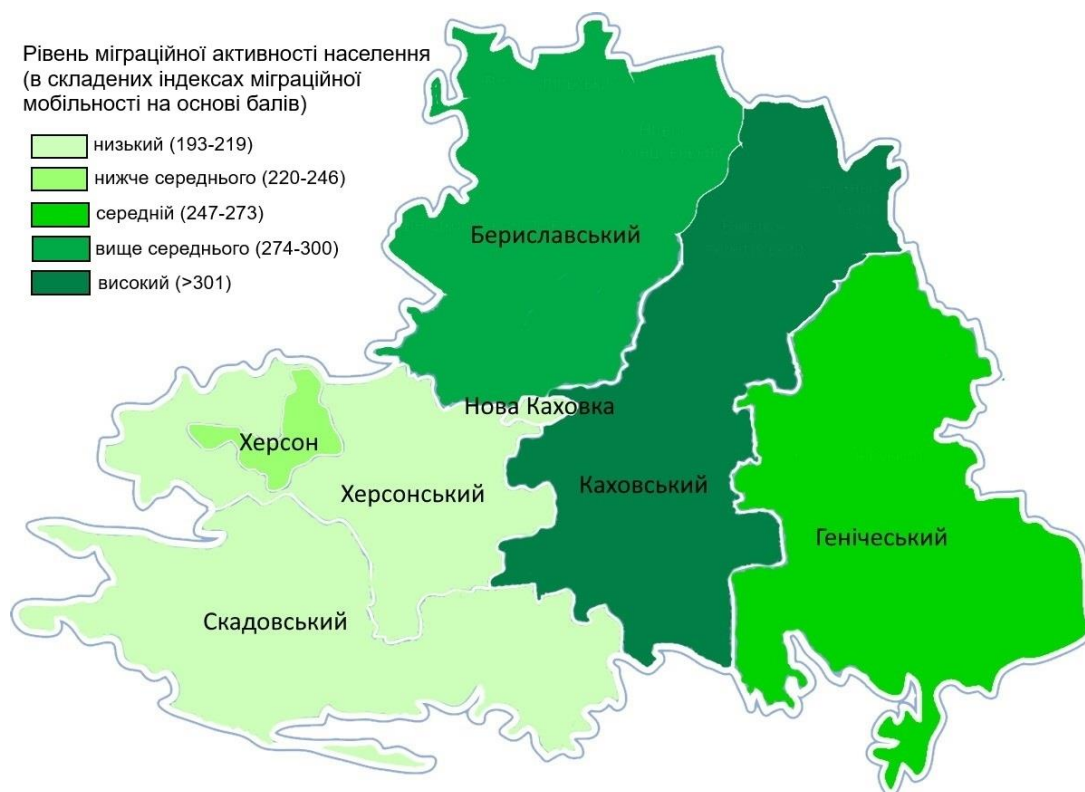

Рис. 2.11. Територіальна диференціація рівня міграційної активності населення Херсонської області за оцінкою респондентів (в складених індексах міграційної мобільності на основі балів) *(За результатами проведеного анкетування)*

Досить значним є вплив пандемії на міграційні процеси в області: велика частка населення бажає переїхати за кордон, через причини, які ускладнені коронакризою. Населення області зважає на свої міграційні наміри при прийнятті рішення щодо вакцинування. Більшість з них переконана, що пандемія значною мірою вплинула на їх міграційні наміри, а також на умови життя і роботи для мігрантів за кордоном.

Отже, аналіз регіональних міграційних процесів населення Херсонської області дав змогу підтвердити загальноукраїнські та світові тенденції щодо впливу COVID-19. Це, насамперед, стосується основних причин міграцій, напрямків міграційних рухів, планів щодо подальшої міграційної активності тощо. Тенденція до посилення міграційної мобільності продовжує простежуватися незважаючи на вплив пандемії.

РОЗДІЛ 3

РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НАСЕЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Міграційні процеси завжди потребували регулювання з боку державних структур, а за умов впливу пандемії вимагають ще більшої уваги для досягнення позитивних наслідків від свого розвитку. Міграція як суспільне явище має регулюватися, оскільки вона має властивість трансформуватися в некеровану соціальну систему, яка розвивається динамічно та стихійно й може призвести до негативних наслідків [3].

МОМ пропонує [15] створення ефективних та злагоджених міжвідомчих механізмів координації між всіма відповідними державними структурами із залученням громадських та міжнародних організацій для створення безпечних умов для мігрантів. Держава має продовжувати збір та аналіз статистичної інформації щодо кількісних та якісних характеристик міграційних процесів у період пандемії та після її завершення. Необхідно враховувати й результати соціологічних досліджень, для того, щоб розуміти міграційні настрої населення та розробити відповідну доказову політику.

Оптимізація міграційної політики бере початок від здобуття Україною незалежності. Враховуючи труднощі перехідного періоду в країні, дефіциту кадрів, ресурсів та досвіду було засновано законодавчу базу управління міграційними процесами й визначено принципи міграційної політики [7].

Регулювання регіональної міграційної політики має бути проведено на основі комплексного підходу, із урахуванням усіх допустимих вигідних можливостей, які можуть дати Херсонській області міграційна активність, разом із обумовленими нею викликами та ризиками.

Якщо звернути увагу на подібні дослідження можна стверджувати, що вдосконалення державної політики щодо питань трудової міграції в умовах пандемії передбачає використання наступних методів і засобів регуляторного впливу як [21, 26]:

- адміністративні – контроль еміграції з України, упорядкування та регулювання виїзду трудових мігрантів з регіону, здійснення контролю за дотриманням законодавства, що стосується питань міграційної сфери;
- нормативно-правові – покращення законодавчого регулювання міграційних питань, а саме, виїзду українських мігрантів в інші країни та прибуття в Україну закордонних громадян з метою працевлаштування;
- економічні – передбачають створення нових робочих вакансій, особливо у тих галузях, де найбільш задіяні українські мігранти, наприклад, легка, хімічна, харчова промисловості тощо, а також вирішення питання про збільшення рівня заробітної плати в Україні;
- організаційні – включення до реєстраційних обліків емігрантів, які працевлаштовані за межами України, забезпечення вільного доступу до інформації щодо «поверненців» внаслідок карантину та створення для мігрантів урядового порталу, що надасть можливості подати запит та отримати на нього відповідь.

На думку експертів з MOM [15], спалах COVID-19 і зумовлені ним закриття підприємств, уповільнення економіки є причиною повернення в Україну трудових мігрантів. Мігрантам, які повернулися, потрібно шукати нові джерела доходу на українському ринку праці, який і так потерпає внаслідок пандемії.

У 2020 році Державна служба зайнятості оприлюднила інформацію [36], у якій йдеться про те, що в Україні майже не з'являються нові вакансії на ринку праці та щодня реєструється близько 7 000 безробітних. За таких умов пошук мігрантами вільних вакансій є складним завданням, особливо, якщо вони не мають навичок, що

відповідають сучасним потребам ринку праці. В такій ситуації необхідним заходом є визначення навичок осіб, що повертаються та потреб ринку праці в регіоні їх проживання, сприяння підвищенню кваліфікації за рахунок професійної освіти, надання послуг з працевлаштування таких як, тренінги, перекваліфікація для мігрантів тощо. Важливим також є надання дрібномасштабного фінансування проектів розвитку інфраструктури, що можуть допомогти мігрантам, що повернулися здобути нові навички. Для цього необхідно з'ясувати, які регіони України мають найбільшу кількість трудових мігрантів, що повернулися та найвищий рівень безробіття і виходячи з цього компенсувати обмежені можливості працевлаштування [28].

Українські мігранти, які працюють у низькокваліфікованих та у тіньовому секторі економіки, інколи зазнають експлуатації. Такі ситуації виникали і до пандемії, однак внаслідок неминучої втрати робочих місць через поширення COVID-19 становище багатьох мігрантів стало більш вразливим. Як показує досвід МОМ [15], під час криз та нестабільності в країні, наприклад, фінансової кризи 2008 – 2009 років чи збройного конфлікту в Україні, відбувається зростання кількості жертв торгівлі людьми. З огляду на це, МОМ пропонує вжити заходів, для підвищення захисту вразливих груп населення, зокрема трудових мігрантів. Усі особи, які залучені до легальних та нелегальних трудових робіт, повинні мати вільний доступ до медичного обслуговування. Для ефективного захисту мігрантів, які постраждали від торгівлі людьми, важливо вдосконалити законодавство, особливу увагу приділивши запровадженню періоду реабілітації для них.

Моніторинг соціальних мереж, який був проведений МОМ [15], показує, що українці звинувачують мігрантів у тому, що ті стали причиною більш активного поширення COVID-19 в Україні. У квітні 2020 року сезонні трудові мігранти не змогли виїхати за межі України через закриття кордонів, тоді ж посилювався психологічний стрес у

суспільстві, виникло більше дискусій у засобах масової інформації, соціальних мережах через недостовірність та суперечливість поданої інформації.

Необхідним заходом виступає розроблення та реалізація на рівні громад стратегії та програм, які мають сприяти поширенню інклюзії, соціальної згуртованості та інтеграції.

Для регулювання міграційних процесів використовують такі групи заходів [21]:

- захист інтересів мігрантів;
- підтримка державних інтересів в контексті еміграції трудових ресурсів;
- забезпечення взаємного захисту країн донорів і країн-реципієнтів трудових ресурсів.

Заходи, які спрямовані захищати інтереси мігрантів, мають полегшувати їм умови виїзду за кордон та повернення на батьківщину. Втручання державних структур у перебіг міграційних процесів є необхідністю, але ця діяльність не має зводитися до жорстких заборонних заходів, які будуть тільки посилювати нелегальну міграцію та напруженість у суспільстві.

Для ефективного регулювання процесів міграції трудових ресурсів в умовах пандемії COVID-19, О. Малиновська вважає [22] доцільним Державній службі зайнятості сформувати базу даних мігрантів, які повернулися з інших країн та потребують робочих місць. Крім того, дослідниця наголошує на необхідності формування реальної оцінки кількості мігрантів, що повернулися в Україну, їх визначення їх складу та потреб, залучаючи при цьому органи місцевого самоврядування й підрозділи Державної служби зайнятості. Відділенням Пенсійного фонду України необхідно призначити фахівців, які б могли надавати консультації та допомогу трудовим мігрантам для реалізації прав на пенсійне забезпечення в Україні.

Наслідком проведення заходів з регулювання та оптимізації міграційних процесів населення України, зокрема Херсонщини має стати не припинення еміграції, що є майже неможливим, а запровадження ефективного руху населення й перетворення незворотної міграції в тимчасову.

Отже, під впливом пандемії міграція все одно не зникає, скоріше трансформується, оскільки вже є невід'ємною та необхідною складовою сучасного світового господарства. Регулювання міграційних процесів полягає у тому, щоб більш вигідно для мігранта та держави вирішити цю проблему. Для цього необхідно розробити ефективну національну політику у сфері міграції разом зі стратегією соціально-економічного розвитку держави.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Міграційні процеси представляють собою переміщення населення з однієї країни чи територій в іншу під впливом різних факторів: соціальних, економічних, політичних та інших. На сучасну міграцію значним чином вплинули карантинні обмеження та коронакриза, які викликані пандемією COVID-19. Ці чинники обмежили свободу пересування, перекрили шляхи мобільності для мігрантів і відповідно, зменшили їх доходи. Однак навіть за таких умов міграційні рухи не припинять повністю свого існування, скоріше навпаки, після припинення карантинних обмежень стануть більш інтенсивними.

2. Важливим наслідком пандемії COVID-19 є коронакриза, яка впливає на різні сфери життя суспільства та економіку багатьох держав, в тому числі й на міграційну сферу. В результаті дослідження виявлено, що змінилися масштаби міграційних потоків як на національному, так і на регіональному рівні. Зокрема, суттєво знизився рівень еміграції та міжрегіональної міграції. На це вплинули чинники різного характеру, однак найбільший вплив мали саме карантинні обмеження. Встановлено, що відмінності в соціально-економічному розвитку регіонів України позначаються на територіальній неоднорідності міграційної активності. Високе міграційне скорочення характерне для Чернігівської, Черкаської, Кіровоградської, Херсонської, Миколаївської, Запорізької областей. У цих регіонах найнижчий рівень ВРП, середньої заробітної плати, високий рівень безробіття на ринку праці. Пандемія COVID-19 ще більше поглибила соціально-економічні проблеми в країні, які в свою чергу можуть призвести до посилення трудових міграцій. Крім того, від початку пандемії зменшилася сума приватних валютних надходжень в Україну, яка надходила від мігрантів. Напрямки основних міграційних

потоків переважно не змінилися, головними приймаючими країнами українських мігрантів так і залишаються Польща, Німеччина, Чехія, Російська Федерація, Австрія тощо.

3. Особливості розвитку міграційних рухів залежатимуть від того, як надалі буде розвиватися ситуація з пандемією. Результати проведеного онлайн-анкетування респондентів Херсонської області дають змогу стверджувати, що пандемія вплинула на міграційні наміри населення. 35,2% респондентів заявили про бажання переїхати в іншу країну, назвавши причинами, які спонукають до переїзду такі: 25,3% – бажання отримати кращі умови життя (респонденти з Бериславського та Каховського районів), 13,2% – робота в Україні не приносить належного доходу (респонденти з Херсона та Нової Каховки), 4,5 % – прагнуть отримати кращу освіту за кордоном. 31,4% опитаних респондентів вже мають досвід роботи за кордоном (опитані з Бериславського, Генічеського районів), натомість 68,6% не виїжджали в інші країни з такою метою (респонденти з Херсона, Херсонського району).

25,2 % опитаних респондентів виїжджали за кордон від початку пандемії, в основному це жителі Херсонського, Скадовського, Генічеського районів, м. Херсон та Нової Каховки. Вони виїжджали з таких причин: з метою працевлаштування (переважно з Херсонського, Скадовського, Генічеського районів, Херсона та Нової Каховки), з метою туризму, за сімейними обставинами, у зв'язку з відрядженням за місцем роботи тощо.

70,2% опитаних респондентів вважають, що карантинні обмеження у зв'язку з пандемією вплинули на життя та роботу мігрантів в інших країнах, лише 9,5% вважають, що пандемія не вплинула на умови життя й роботи за кордоном.

Значна кількість населення має бажання переїхати за кордон, через причини, що посилюються в результаті пандемії. Жителі Херсонської

області зважають на свої міграційні наміри, приймаючи рішення про вакцинацію.

4. Для ефективного регулювання міграційних процесів державним структурам слід дотримуватися комплексного підходу, з урахуванням наслідків, які можуть виникнути в результаті міграцій. Карантинні обмеження мають неоднозначні наслідки: з одного боку, вони призупиняють виїзд мігрантів з України, а з іншого – негативно позначаються на доходах та рівні життя населення. Незалежно від впливу пандемії важливо продовжити налагодження соціально-економічного розвитку в країні, в такому випадку інтенсивність міграції може зменшитися, а рівень життя населення покращиться.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний портал «Слово і діло» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax>
2. Бараник З. П. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження [Електронний ресурс] / З. П. Бараник. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096>
3. Білокудря А. Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні / А. Білокудря // Управління розвитком, 2013. №14 (154). – С. 42 – 46.
4. Боковець В.В. Вплив COVID-19 на зовнішню трудову міграцію українців [Електронний ресурс] / В.В. Боковець, Л.П. Давидюк, О.М. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2021. – №2 – Режим доступу: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/08/2021-2-en-05.pdf>
5. Весельська Л.А. Поняття міграція та міграційний процес у сучасних наукових концепціях / Л.А. Весельська // Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: державне управління. – К., 2018. – №29. – С. 9.
6. Гарварт Т. Міграція. Міжнародні міграційні процеси / Т. Гарварт // Міжнародна економіка, 2014. – № 7. – С. 11 – 15
7. Гнатюк Т. О. Сучасні міграційні процеси: світові тенденції, європейські та українські особливості [Електронний ресурс] / Т. О. Гнатюк. – Режим доступу: <lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2007/69-56-19.pdf>.
8. Головне управління статистики у Херсонській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/demografichna-ta-sotsialnaya-politika/naselennya-ta-migratsiya/2499-richni-dani.html>
9. Гукалова І. В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І. В. Гукалова, Д. С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.

10. Гукалова І. В. Досвід оцінки урбанізованості життя населення Херсонської області на основі опитування [Електронний ресурс] / І. В. Гукалова, Н. В. Омельченко // Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19–20 вересня 2017 р.). – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 46–49. – Режим доступу: http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/Збірник_Регіон-2017.pdf.
11. Гукалова І. В. Пандемія в сучасному урбаністичному дискурсі: початки аналізу [Електронний ресурс] / І. В. Гукалова // Сталий розвиток XXI століття: управління, технології, моделі. – К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2020. – С. 87 – 96. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=c3agm6MAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=c3agm6MAAAAJ:YB4bud6kWLwC
12. Державна прикордонна служба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua>
13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
14. Засименко В.О. Міграційні очікування населення Херсонської області на тлі сучасних міграційних процесів в Україні: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / В.О. Засименко; наук. керівник к.геогр.н., ст. викл. Омельченко Н.В.; Міністерство освіти і науки України; Херсонський держ. ун-т, Ф-т біології, географії та екології, кафедра екології і географії. – Херсон : ХДУ, 2020. – С.27.
15. Звіт Міжнародної організації з міграції. Подолання наслідків впливу COVID-19 на мобільність населення. Червень 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_ukraine_covid-19_migration_messages_ukr.pdf

16. Звіт Міжнародної Організації Праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_652106/lang--en/index.htm.
17. Лабунець В. О. Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В. О. Лабунець, Н. П. Танасієнко. – Режим доступу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/14_2018/08.pdf
18. Лібанова Е. М. Міграційні трансферти, бідність і нерівність в Україні / Е. М. Лібанова. Київ, 2014. – С. 15.
19. Лібанова Е.М. Зовнішня трудова міграція з України: вплив COVID-19 [Електронний ресурс] / Е.М. Лібанова, О.В. Позняк. – Режим доступу: <https://dse.org.ua/archive/42/2.pdf>
20. Малиновська О. А. Міграції та історія. Міграція та міграційна політика: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. А. Малиновська. Київ, 2010. – С.36.
21. Малиновська О. А. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/562/40>
22. Малиновська О.А. Вплив пандемії COVID-19 на трудову міграцію громадян України та можливі напрями державного реагування [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська . – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/trudova-migratsiya.pdf>
23. Мальчикова Д. С. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навч. посібник. / Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко, Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2009. – 156 с.
24. Мальчикова Д.С. Вимушена зміна зайнятості та основні потреби внутрішньо переміщених осіб внаслідок воєнного конфлікту на Сході України та анексії Криму [Електронний ресурс] / Д. С. Мальчикова, К. І. Ковальова, Л. В. Лозова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. – Херсон, 2018. – Вип. 8. – С. 92 –

97. – Режим доступу:
https://scholar.google.com.ua/citations?user=gtGlkZUAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_citad&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3DgtGlkZUAAAAJ%26cstart%3D20%26pagesize%3D80%26citation_for_view%3DgtGlkZUAAAAJ%3AvbGhcppDl1QC%26tzom%3D-180
25. Мальчикова Д.С. Сучасні внутрішні міграції в Україні: тенденції, проблеми, шляхи вирішення / Д.С. Мальчикова, Л.В. Лозова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки. – Херсон, 2016. – Вип. 6. – С. 63-68.
26. Мельниченко О. А. Теоретичні засади регуляторного впливу держави на трудову міграцію / О. А. Мельниченко // Публічне управління: теорія та практика, 2010. – № 2. – С. 122 – 125.
27. Мирончук О. «Відплив інтелекту» як фактор конкурентоспроможності в глобалізованому світі / О. Мирончук // Дослідження міжнародної економіки, 2011. – № 2 (67). – С. 178.
28. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання [Електронний ресурс] / за ред. Садова У.Я. – Режим доступу: <https://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf>
29. Міністерство закордонних справ. Консульські питання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/konsulski-pitannya>
30. Національний банк України. Інфляційний звіт. Квітень 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4
31. Ніколаєвський В. М. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення / В. М. Ніколаєвський, Н Є. Прохоренко // Вісник міжнародного слов'янського університету, 2009. – №1.– Т. 12. – С. 34 – 39.
32. Ніколаєць К. М. Мотиваційні чинники зовнішньої трудової міграції населення України [Електронний ресурс] / К.М. Ніколаєць, О.Ю. Ніколаєць, Ю.І. Ясько. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2020/8.pdf

33. Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні / О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка, 2014. – № 2 (27). – С. 169.
34. Праця та соціальна справедливість: Трансформація трудової міграції з України до ЄС під час пандемії COVID-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17320.pdf>
35. Пульс трудової міграції. Аналітичний рапорт Gremi Personal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gremi-personal.com.ua/backend/wp-content/uploads/2021/03/puls-trudovoi-migracii.pdf>
36. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у січні-жовтні 2020 року. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
37. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля: навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.
38. Топчієв О. Г. Методологічні засади географії: Підручник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 366 с.
39. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посіб. / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
40. Чайковський Ю. В. Вплив пандемії на міграційні процеси: виклики міжнародно-правовому регулюванню [Електронний ресурс] / Ю. В. Чайковський. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15132/Чайковський%20Ю.%20В.%20Вплив%20пандемії%20на%20міграційні%20процеси....pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Анкета

Міграційні наміри населення Херсонської області в умовах пандемії COVID-19

Просимо Вас взяти участь в соціологічному дослідженні, спрямованому на вивчення міграційних настроїв населення Херсонської області.

Анкета є анонімною, а отримана інформація буде використана в узагальненому вигляді. Заповнюючи анкету, уважно прочитайте запитання та оберіть той варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашій думці.

Якість отриманої інформації залежить від щирості Ваших відповідей!

1. Вкажіть ваше місце проживання:

---

2. Ваша стать:

- 1) Жіноча
- 2) Чоловіча

3. Вкажіть Ваш вік:

- 1) 18-35 років
- 2) 36-50 років
- 3) 51 і старше

4. Ваша освіта:

- 1) Початкова, неповна середня
- 2) Повна середня освіта
- 3) Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)
- 4) Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)
- 5) Повна вища освіта (спеціаліст, магістр)

5. Чи хотіли б Ви поїхати за кордон на постійне місце проживання?

- 1) Однозначно так
- 2) Скоріше так
- 3) Скоріше ні
- 4) Точно ні
- 5) Важко відповісти

6. Чому б Ви хотіли поїхати за кордон на постійне місце проживання?

- 1) Не маю бажання проживати за кордоном
- 2) Маю бажання отримати кращі умови життя
- 3) Робота в Україні не приносить належного доходу
- 4) Бажаю отримати кращу освіту
- 5) Через сімейні обставини
- 5) Інше _____

7. Вкажіть у пункті "Інше" до 3-х варіантів країн, які б Ви обрали для постійного проживання:

Інше _____

8. Чи хотіли б Ви поїхати за кордон з метою тимчасового працевлаштування?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Важко відповісти

9. Чи працювали Ви раніше за кордоном?

- 1) Так
- 2) Ні

10. Чи задоволені Ви умовами праці за кордоном? (для осіб, які мають досвід роботи за кордоном)

- 1) Однозначно так
- 2) Скоріше так
- 3) Скоріше ні
- 4) Точно ні
- 5) Важко відповісти

11. Чи плануєте повертатися за кордон? (для осіб, які мають досвід роботи за кордоном)

- 1) Однозначно так
- 2) Так, але на іншу роботу
- 3) Так, але в іншу країну
- 4) Скоріше ні
- 5) Однозначно ні

12. В якій країні Ви раніше працювали?

- 1) Німеччина
- 2) Великобританія
- 3) США
- 4) Канада
- 5) Польща
- 6) Чехія
- 8) Інше _____

13. Чи виїжджали Ви за кордон від початку пандемії Covid-19?

- 1) Так
- 2) Ні

14. Якими були причини Вашого виїзду за кордон? (для осіб, які виїжджали за кордон)

- 1) З метою туризму
- 2) З метою працевлаштування
- 3) Через сімейні обставини
- 4) Відрядження за місцем роботи
- 5) Інше _____

15. На Вашу думку, чи вплинули карантинні обмеження на життя та роботу за кордоном?

- 1) Однозначно так
- 2) Скоріше так

- 3) Скоріше ні
- 4) Точно ні
- 5) Важко відповісти

16. Чи вакциновані Ви?

- 1) Так
- 2) Ні

17. Прийняття рішення про вакцинацію залежить від Ваших міграційних намірів? (наприклад, бажання вільно подорожувати чи працевлаштуватися за кордоном)

- 1) Однозначно так
- 2) Скоріше так
- 3) Скоріше ні
- 4) Точно ні
- 5) Важко відповісти

Зразок матриці результатів опитування населення Херсонської області (на прикладі м. Херсон)

АТО	Загальна кількість респондентів													Мобільність населення	Бали		
	Стать		Всього	Вік (років)			Всього	Освіта					Всього				
	Жін.	Чол.		18-35	36-50	51 і вище		Початкова, неповна середня	Повна середня	Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)	Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)	Повна вища освіта (спеціаліст, магістр)					
М. Херсон	40	1	0	1	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	Однозначно так	Чи хотіли б Ви поїхати за кордон на постійне проживання?	53,1
		8	15	23	5	13	5	23	0	2	10	5	6	23	Скоріше так		
		5	5	10	4	4	2	10	0	0	5	1	4	10	Скоріше ні		
		4	1	5	0	1	4	5	0	0	4	0	1	5	Точно ні		
		0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	Важко відповісти	Чому б Ви хотіли поїхати за кордон на постійне проживання?	
		5	5	10	2	3	5	10	0	1	5	2	2	10	Не маю бажання проживати за кордоном		
		3	4	7	3	5	0	7	0	0	5	2	0	7	Маю бажання отримати кращі умови життя		
		5	8	13	2	6	4	13	0	1	5	3	4	13	Робота в Україні не приносить належного доходу		
		2	2	4	3	1	0	4	0	0	1	0	3	4	Бажаю отримати кращу освіту		
		2	0	2	1	1	0	2	0	0	2	0	0	2	Через сімейні обставини		
1	3	4	0	2	2	4	0	0	2	0	2	4	Інше				

Продовження таблиці 1

	7	6	13	5	7	1	13	0	2	7	3	4	13	Так	Чи хотіли б Ви поїхати за кордон з метою тимчасового працевлаштування?	41,3
	8	12	20	4	10	6	20	0	0	9	3	4	20	Ні		
	3	4	7	2	1	4	7	0	0	4	1	1	7	Важко відповісти		
	8	10	18	4	9	5	18	0	0	10	3	5	18	Так	Чи працювали Ви раніше за кордоном?	45
	10	12	22	6	10	6	22	0	2	10	4	6	22	Ні		
	2	2	4	0	3	1	4	0	0	2	1	1	4	Однозначно так	Чи задоволені Ви умовами праці за кордоном? (для осіб, які мають досвід роботи за кордоном) (18 осіб)	
	2	4	6	1	3	2	6	0	0	2	2	2	6	Скоріше так		
	2	3	5	1	2	2	5	0	0	2	1	2	5	Скоріше ні		
	0	1	1	0	1	0	1	0	0	2	0	0	1	Точно ні		
	2	0	2	1	1	0	2	0	0	0	1	0	2	Важко відповісти		
	2	1	3	1	2	0	3	0	0	2	1	0	3	Однозначно так	Чи плануєте повертатися за кордон? (для осіб, які мають досвід роботи за кордоном) (18 осіб)	50
	2	3	5	1	2	2	5	0	0	1	1	3	5	Так, але на іншу роботу		
	1	2	3	0	1	2	3	0	0	1	1	1	3	Так, але в іншу країну		
	2	1	3	1	2	0	3	0	0	2	1	0	3	Скоріше ні		
	1	3	4	0	3	1	4	0	0	2	1	1	4	Однозначно ні		
	1	3	4	1	3	0	4	0	0	1	2	1	4	Німеччина	В якій країні Ви раніше працювали (для осіб, які мають досвід роботи за кордоном)	
	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	Великобританія		
	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	США		
	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	Канада		
	5	3	8	2	4	2	8	0	0	4	2	2	8	Польща		
	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	Чехія		
	1	1	2	0	1	1	2	0	0	1	0	1	2	Інше		
	7	8	15	3	9	3	15	0	1	8	2	4	15	Так	Чи виїжджали Ви за кордон від початку пандемії COVID-19?	37,5
	11	14	25	8	9	8	25	0	1	12	5	7	25	Ні		
	3	3	6	2	2	2	6	0	0	2	1	3	6	З метою туризму		
	4	3	7	2	4	1	7	0	0	3	2	2	7	З метою працевлаштування	Якими були причини Вашого виїзду за кордон? (для осіб, які виїжджали за кордон) (15 осіб)	

Продовження таблиці 1

		0	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0	1	Через сімейні обставини		
		0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	Відрадження за місцем роботи		
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Інше		
		5	9	14	5	6	3	14	0	1	6	3	4	14	Однозначно так	На думку, чи вплинули карантинні обмеження на життя та роботу за кордоном?		
		6	11	17	2	10	5	17	0	1	8	2	6	17	Скоріше так			
		5	1	6	2	1	3	6	0	0	4	1	1	6	Скоріше ні			
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Точно ні			
		2	1	3	2	1	0	3	0	0	2	1	0	3	Важко відповісти			
		11	11	22	8	9	5	22	0	1	12	3	6	22	Так	Чи вакциновані Ви?		
		7	11	18	3	9	6	18	0	1	8	4	5	18	Ні			
		2	5	7	2	2	3	7	0	0	3	2	2	7	Однозначно так	Прийняття рішення про вакцинацію залежить від Ваших міграційних намірів? (наприклад, бажання вільно подорожувати чи працювати за кордоном)		
		8	6	14	4	8	2	14	0	1	9	2	2	14	Скоріше так			
		4	8	12	4	5	3	12	0	1	4	3	4	12	Скоріше ні			
		3	2	5	1	3	1	5	0	0	3	0	2	5	Точно ні			
		1	1	2	0	0	2	2	0	0	1	0	1	2	Важко відповісти			
																Сума балів		227